

Vpliv Dajnkovega knjižnojezikovnega izročila na jezik Mihaela Hoisa

Nina Zver

Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, Koroška cesta 160,
SI 2000 Maribor, nina.zver@um.si

V prispevku raziskujem vpliv knjižnojezikovnega izročila Petra Dajnka na jezik Mihaela Hoisa (1819–1875), kmeta iz Potrne in avtorja nedavno odkrite *Gormerkanske knige*. Gre za rokopisni zvezek, namenjen vodenju gospodarstva, zapisi v njem pa kažejo, da je bil njegov lastnik načitan in slovensko izobražen. Jezik, zlasti črkopis napeljuje k dejstvu, da je moral Hois poznati Dajnkoova dela, ki so najbolj plodno nastajala ravno za časa njegovega življenja.

Ključne besede: Peter Dajnko, Mihael Hois, jezikovne značilnosti, *Gormerkanska kniga*

Im Beitrag wird der Einfluss der literarischen Tradition von Peter Dajnko auf die Sprache von Mihael Hois (1819–1875), einem Bauern aus Potrna (Laafeld) und Verfassers des vor kurzem entdeckten *Gormerkanska kniga* untersucht. Es handelt sich um ein handgeschriebenes Notizbuch zur Wirtschaftsverwaltung. Die Notizen zeigen, dass Hois sehr belesen und in slowenischer Sprache ausgebildet war. Seine Sprache, insbesondere die Schrift, lässt darauf schließen, dass er Dajnkos Werke aus jener Zeit gekannt haben muss.

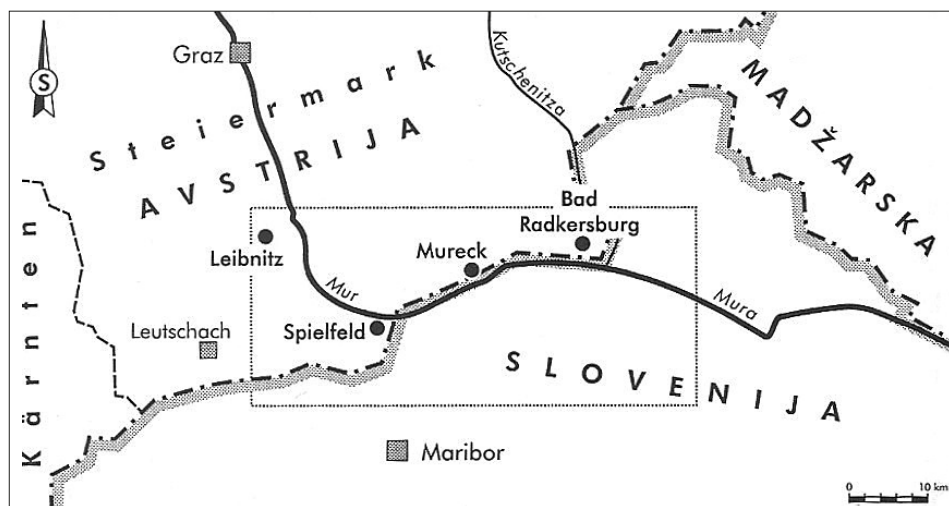
Schlüsselwörter: Peter Dajnko, Mihael Hois, sprachliche Besonderheiten, *Gormerkanska kniga*

Uvod¹

Radgonski kot (Slika 1), stični prostor ob slovensko-avstrijski meji, kjer živi danes že skoraj popolno asimilirana, vendar uradno nepriznana slovenska manjšina, sestavljajo vasi Górica (Goritz), Dedonci (Dedenitz), Potrna (Laafeld), Zenkovci (Zelting) in Žetinci (Sicheldorf). Slovenski prebivalci Radgonskega kota zaradi (zgodovinskih) stikov s Slovenskimi goricami, Prlekijo in Prekmurjem »uporabljajo kode treh narečnih osnov« – prekmursko, slovenskogoriško in prleško narečje (Križman 2007: 251). Zinka Zorko (2013: 503) njihov jezik opredeljuje s terminom *mednarečje*, saj samoglasniški sestav sovпада s prekmurskim

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156: *Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* (vodja dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna.

narečjem, premene soglasnikov in oblikoslovje pa so bližji slovenskogoriškemu narečju. Razloge za interference prekmurskega narečja Zorkova (1998: 87) pripisuje priseljevanju Prekmurcev v drugi polovici 19. in v prvi polovici 20. stoletja, ki so tjakaj prihajali »najpogosteje kot predstavniki najnižje družbene plasti – kot hlapci in deklet«, Križman (2007: 254) pa jih prepozna tudi v dejstvu, da je prekmurščina zlasti v 19. stoletju opravljala vlogo formalnega jezika cerkve in šol. Vpliv prekmurskega narečja bi bil še večji, »če med drugo svetovno vojno ne bi bilo ostre meje proti Prekmurju, ki je bilo takrat pod Madžarsko« (Križman 2007: 255); takrat sta večji vpliv na govor naselij Radgonskega kota imeli slovenskogoriško in prleško narečje. Raziskovalci govorov Radgonskega kota ugotavljajo, da ti izkazujejo »definicijske lastnosti panonske narečne ploskve vzhodne slovenščine« (Kumin Horvat 2022: 166), vendar zaradi zemljepisne bližine nanje vpliva tudi slovenskogoriško narečje, kar se kaže v nekaterih soglasniških razvojih (npr. **ñ > j*, *ĺ > l*, *šč > š*, **-l/-əl/-al/-il/-ěl > -a*) in oblikoslovnih značilnostih (npr. poudarjalna členica **jb* v orodniku ednine ženskega spola).

Slika 1: Radgonski kot na stičišču dveh držav (Križman 1997: 116)

Mednarečje v prekmursko-slovenskogoriško-prleškem prostoru je prepoznavno že v pesmarici *Novi vedesh sa fméh ino zhaſkrátenje Šlovenzom* (1838) župnika Andreja Gutmana iz Žetincev (Križman 2005: 240), izpričano pa je tudi v nedavno odkritem potrnskem rokopisu, imenovanem *Gormerkanska kniga*. Gre za kmečko-gospodarski rokopisni zvezek kmeta Mihaela Hoisa (1819–1875) iz Potrne/Laafelda, ki je zapisoval opravljena dela in plačila najetih hlapcev in dekel ter prihodkov in dohodkov od zemlje. *Gormerkanska kniga* je dokaz, da

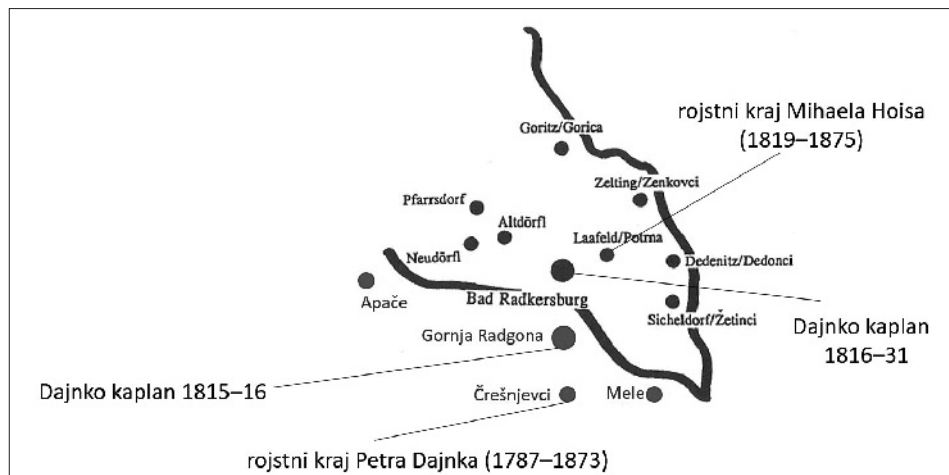
je v drugi polovici 19. stoletja v Radgonskem kotu v družinskem okolju še živela slovenščina in slovenska narodna zavest. Od leta 1842 do smrti jo je vodil Hois, od 1875 do 1882 pa njegova hči Maria; vse štiridesetletno obdobje beleženja je izpričana panonska različica slovenščine, v kateri se prepletajo značilnosti prekmurskega, slovenskogoriškega in prleškega narečja. Iz Hoisovih zapisov je razvidno, da je bil načitan in slovensko izobražen ter razgledan po slovenski literaturi – bil je naročnik Mohorjevih knjig, gotovo pa je poznal tudi Ahačlove *Pesme po Korofhkim ino ,Shtajarskim znane*, saj je prve strani *Gormerkanske knige* obogatil s priredbo njegove pesmi *Kmetifhki stan* (Ahacel 1833: 48). V bližnji Radgoni je bila znana Weitzingerjeva tiskarna, zato domnevam, da je Hois poznal tudi *Leseni krixec ali pomoč v potrebi* (1835) Antona Laha, pridige Antona Šerfa *Pad no zdig človeka* (1832) in *Predge na vse nedele no svetke* (1835), Šerfovo pesmarico *Cveteňak ali roxňek* (1839) in *Katolsko meňno knixico* (1831) Vida Rižnerja.

Peter Dajnko in njegov vpliv na jezik Mihaela Hoisa²

Peter Dajnko je jezikovno vplival na Hoisa. Jezik *Gormerkanske knige* kaže, da je Hois poznal bogat knjižni repertoar dolgoletnega radgonskega kaplana (med letoma 1816 in 1831) Petra Dajnka.³ Hois bi se lahko z njegovimi knjigami seznanil v cerkvi in šoli, Pšajd (2023: 38–41) tudi domneva, da je bil Dajnko Hoisov učitelj.

² Analiza Hoisovega jezika se naslanja na moj prispevek (Zver 2023) v zborniku *Gormerkanska kniga*. Sprejetih je bilo nekaj popravkov in vsebinskih dopolnitev.

³ Dajnkov knjižni repertoar zajema šolske učbenike (*Začetek vüčenja Slavenskega po nedelah*, 1816; *Abecedna knižica na hitro ino lahko podvučenje Slovenskega branja*, 1824; *Abecedna knižica za deželne šole*, 1831, 1833, 1835), nabožno literaturo (npr. *Evangelji na vse nedele ino svetke skos leto*, 1817, 1818; *Knižica pobožnosti za mlade ino dorašene kristjane*, 1817, 1820, 1824, 1833; *Svetega pisma zgodbe starega zakona*, 1821, 1824, 1826; *Svetega pisma zgodbe iz novega zakona*, 1826; *Opravilo svete meše*, 1824, 1829; *Sveti križni pot*, 1829; *Listi ino evangelji*, 1826, 1833; *Veliki katekizem*, 1826, 1833, 1837; *Molitbe za katoliške keršenike*, 1829, 1833; *Božja služba keršanske mladosti*, 1830; *Bog moj vareh*, ok. 1835; *Jezus, Maria ino Jožef*, 1856), zbirko moralističnih eksmplov (*Kmet Izidor s svojimi otroki ino ludmi*, 1824), pesmarice (*Sto cirkvenih ino drugih pobožnih pesmi med katolškimi kristjani slovenskega naroda na Štajarskem*, 1826, 1837; *Posvetne pesmi med slovenskim narodom na Štajarskem*, 1827), vzhodnoštajersko slovnico (*Lehrbuch der Windischen Sprache*, 1824) in priročnik za čebelarstvo (*Čelarstvo, ali celó novi, kratki popun navuk čelne reje*, 1831). Do leta 1824 je svoje tiske izdajal v bohoričici, v nemško slovnico pa je že uvedel dajničico. Njegov zadnji molitvenik, *Jezus, Maria ino Jožef*, je napisan v gajici. Dajnkovo delo, z izjemo *Kmeta Izidorja* in *Čelarstva*, v prvi vrsti ni izvirno, saj je povečini prirejeno ali prevedeno, vendar »je bil v jezikovnem oziru ves čas povsem suveren in inovativen« (Rajh 1998a: 14).

Slika 2: Umestitev Dajnka in Hoisa v prostor in čas

Vzporednice z Dajnkovo vzhodnoštajersko različico slovenskega knjižnega jezika so vidne v črkopisu, glasoslovju, oblikoslovju, skladnji in besedišču.

Črkopis Petra Dajnka in Mihaela Hoisa

O Dajnkovem vplivu na jezik Mihaela Hoisa najzgovorneje priča raba dajničice, ki jo je Hois uporabljal do leta 1857, ko je bila že skoraj dve desetletji ukinjena.

Dajnkove *Svetega pisma sgodbe starega sakona* (1821) so še napisane v bohorščici, po letu 1824 pa je v svoje knjige – najprej v slovnico – uvedel dajničico, ki ji je želel s priredbama Machnerjeve začetnice (Dajnko 1831, 1833) »priboriti uradno potrditev za šole« (Rajh 1998: 178). Dajničico so podpirali vzhodnoštajerski duhovniki Anton Šerf, Vid Rižner, Davorin Veršič in Anton Lah ter graški učitelj Koloman Kvas, pa vendar se je po Kidričevi oceni (2013: 113) uveljavila v knjigah, ki so dosegle naklado približno 50.000 izvodov. To se »ne zdi tako nemogoče, saj je samo Dajnkova naklada vseh del dosegala število okrog 10.000« (Ditmajer 2019: 66). Že ob izdaji Dajnkove *Abecedne knixice za dexelne xole* (1831) se je začel boj proti dajničici, ki ga je spodbujal lavantinski ordinariat. Štajerski duhovnik in narodni buditelj Anton Krempel je Dajnkov črkopis in vzhodnoštajerski jezik označil za »pravopisno in jezikovno absurdnost«. Študijska dvorna komisija je dajničico uradno prepovedala 21. julija 1838 (Andoljšek 1978: 130), v domači rabi pa se je črkopis še obdržal, kar potrjuje *Gormerkanska kniga*.

Mihael Hois je za črkopis v *Gormerkanski knigi* izbral dajničico, oz. prilagojeno dajničico, saj vsi njegovi grafemi ne sovpadajo z Dajnkovimi. Dajnko je za sičnike predvidel običajne grafeme ⟨c⟩, ⟨z⟩, ⟨s⟩, za šumevce pa nove črke: za č cirilski znak ⟨ч⟩, za š je bil, menda po Dobrovskem,⁴ izbran grafem v obliki zgoraj prirezane osmice ⟨s̥⟩, za ž pa znak ⟨x⟩. Za palatalni n' je Dajnko rabil znak ⟨η⟩, za vzhodnoslovenski glas ü pa ⟨y⟩ – oba grafema je ukinil že leta 1828. Hoisova prilagojena dajničica (uporabljal jo je od 1842 do 1856) je nekoliko drugačna: sičnik c predstavljajo kar trije znaki: ⟨c⟩, ⟨z⟩ iz bohoričice in ⟨tz⟩ po nemškem vzoru (*bercat, krivize, v'spitz*). Za sičnik z Hois rabi grafem ⟨s⟩, ki ga je prav tako prevzel iz bohoričice, in ⟨z⟩. Grafemi za č, š in s so enaki kot pri Dajnku (*fŭčka; dŭxu; sadit*). Za č je izjemoma rabil tudi ⟨tš⟩ (*Vugrintšitš*), in sicer verjetno pod vplivom nemščine (*tsch*: beri č). Do odstopanja prihaja tudi pri šumevcu ž, za katerega Hois rabi enak grafem kot za š (*duxen, šita šet*), poleg tega še ⟨sh⟩ iz stare bohoričice (*shita*). Sprednji ü piše kot u z dodanima dvema daljšima črticama (*lenŭ*), ki ga Madžari rabijo za dolgi ű. Za palatalni n' Hois nima posebnega znaka. Ta v slovenskogoriškem narečju niti ni uresničen; lahko je izgubil nosni element (*črešje, oberjeno* 'obrnjeno') ali pa otrdel (*spodne, knige*). V spodnji tabeli primerjam rabo grafemov pri Dajnku (1824–1837) in Hoisu v obdobju 1842–1856 in 1856–1875.

Tabela 1: Primerjava Dajnkovega in Hoisovega črkopisa.

GLAS	Dajnko (1824–1837)	Hois (1842–1856)	Hois (1856–1875)
c	⟨c⟩	⟨c⟩, ⟨z⟩, ⟨tz⟩	⟨c⟩ (<i>šaricu</i>), ⟨z⟩ (<i>pšenize</i>), ⟨tz⟩ (<i>v'spitz</i>)
č	⟨ч⟩	⟨ч⟩	⟨č⟩ (<i>zaračunjeni</i>), ⟨tš⟩ (<i>Vogrintšitš</i>)
s	⟨s⟩	⟨s⟩	⟨s⟩ (<i>listja</i>)
š	⟨s̥⟩	⟨s̥⟩	⟨š⟩ (<i>krumpišuf</i>)
z	⟨s⟩, ⟨z⟩	⟨s⟩	⟨z⟩ (<i>za zelje</i>)
ž	⟨x⟩	⟨s̥⟩, ⟨sh⟩	⟨ž⟩ (<i>žŭpjaki</i>), ⟨š⟩ (<i>Jošef</i>)
ń	⟨η⟩, od 1828 ⟨nj⟩	⟨j⟩, ⟨nj⟩	⟨j⟩ (<i>črešje, košjoj</i>), ⟨nj⟩ (<i>polovnjakov, konja</i>)
ṛ	⟨er⟩	⟨er⟩	⟨er⟩ (<i>tergat</i>)
ü	⟨ü⟩, ⟨ŭ⟩, ⟨y⟩, od 1828 ⟨u⟩	⟨ŭ⟩	⟨ü⟩ (<i>mertŭka</i>)

⁴ Dajnko (1824: III) utemeljuje izbor grafemov: »Znamle, kere so novo zebrane, so nikak ne novo zmislene, temoč le od tistih dobrih priatelov nasega daleč razsirjanega jezika sem vzete, keri so xe davno pred nami hvale vredno za lepi Slovenski jezik ino dobroserčni narod totega jezika skerbeli.«

Za soglasnik *b* je Hois rabil dva grafema: ⟨b⟩ (*bercat, grablat*) in ⟨w⟩ (*wikeza, kuwilu, welu* 'belo'). Tujejezične vplive opažam v redkih primerih pisanja velarov *h* (*mech* 'meh', *Michael*) in *k* (*october, Diviack*) ter zobnoustničnega glasu *f* (*Joseph*). To prav tako izkazuje pisava ⟨ei⟩ za sklop [aj], npr. v *seibah*, v *šeibi*, *is gmeine*, *gmeinskem*, *neigu* 'najgo', *heidina*, vendar tudi *haidina*, *hajdina*. Druga možna razlaga za to je, da gre za izgovorno različico zapisa; danes se namreč *a* pred *j* v radgonski okolici izgovarja v smeri proti širokemu *e*. Imena mesecev, ki imajo v nemščini preglašeni *ä*, se pišejo kot v originalu: *Märza*, *Jänner*.

	1876.		Est.	Np.
	Blagov	Mesenz	Den	fl. = Xr
1	Blagov 3. roka od 1. roka	Jänner	20	10 = 1
2	Blagov 1. rok 5 fl. 20 Xr	März	6 = 5 = 20	2
3	Blagov 1. rok 5 fl.	Jo =	18 = 5 =	3
4	Blagov 50. rok misa a. m. 2. 4 fl.	Jo =	20 = 141 =	4
5	Blagov 1. rok sa 2. 5 fl.	April	5 = 25 =	5
6	Blagov 1. rok 6 fl.	July	8 = 6 =	6
7	Blagov 1. rok sa 2. 0 fl.	August	9 = 200 =	7
8	Blagov 1. rok sa 2. 0 fl.	Septemb	25 = 3 =	8
9	Blagov 1. rok	Novem	5 = 34 = 20	9
10	Blagov 1. rok sa 2. 0 fl.	Dec	8 = 7 = 60	10
11	Blagov 2. rok	Dec	9 = 7 =	11
12	Blagov 2. rok sa 2. 0 fl.	Dec	24 = 6 =	
13	Blagov 3. rok sa 2. 0 fl.	Dec	26 = 120 =	1

Slika 3: Nelepopisna pisava Hoisove hčere (Gormerkanska kniga 1842–1882: 9).

Pri Hoisu gre za prilagojeno dajščico z ostanki »stare« pisave bohoričice in vmesnimi nemškimi črkopisnimi interferencami. Raba dajščice in bohoričice kaže, da je veleposestnik očitno spremljal literarno dogajanje na Štajerskem, saj mu slovenski črkopisi niso povzročali težav. Nemške interference potrjujejo, da je živel na dvojezičnem nemško-slovenskem območju in da je obvladal slovenski materni jezik in nemščino, ki je imela višji status kot slovenščina. Dajščico je uporabljal tudi po letu 1838, ko je že bila uradno ukinjena. Z novo pisavo,

gajico/slovenico,⁵ se je začel spogledovati šele leta 1856, dosledneje pa jo je začel uporabljati naslednje leto. Oprijel se je Dajnkove ideje, ki je takrat že deloval v Veliki Nedelji, da »more seljak, ki sploh ume čitati, knjige s č, ž, š ravno tako lahko in gladko čitati kakor knjigo z 8, x in 4«. Gajico je spoznaval s pomočjo tiskov: npr. (vendar nedokazano) Bleiweisove *Kmetijske in rokodelske novice* – naročnik je bil njegov brat Mathias Hois (Pšajd 2023: 44), Ahačlove pesmarice *Koroške in štajarske pesmi*, ki so bile v tretji izdaji (1852) natisnjene v gajici, Dajnkovega vnovič izdanega molitvenika *Jezus, Maria ino Jožef* (1856), Slomškovih *Blažeta ino Nežice v nedelski šoli* (1842) in Lahove pesmarice *Duhovne pesme za šolsko mladost* (1850).

Leta 1875 se v rokopisnem zvezku pojavi pisava druge roke – najverjetneje Hoisove hčere Marie Hois, ki je leta 1876 prevzela kmetijo. Iz »nove« pisave, ki je okorna in nič več lepopisna, ter črkopisa, ki izkazuje nedoslednost in nepoznavanje zapisa posameznih glasov, lahko sklepamo, da Hoisova hči ni bila tako izobrazena kot oče. Za ustničnik *p* npr. piše ⟨b⟩: *ba* 'pa', *usibavat*, *ukabat*, *pibat*, *krumbišekov kobat*, *rebe* 'repe', *brusa* 'prosa', *berbelan* 'pripeljem'. Posebno je tudi pošumevljanje sičnikov, npr.: *pšeniča*, *kukurča*, *Vogrineč*, *hlabeč*, *detelča*, *Žimski ječmen*.

***Glasoslovje Petra Dajnka in Mihaela Hoisa*⁶**

Dajnkov knjižni jezik izhaja »iz narečnega govora njegove rojstne vasi, v postopku normiranja pa je posamezne jezikovne elemente v tolikšni meri spreminjal ali ustvarjal na novo, da lahko njegov vzhodnoslovenski knjižni jezik štejemo za povsem nov jezikovni sestav« (Rajh 1998: 193). Najbolj z narečjem usklajen v Dajnkovih delih je glasoslovni sistem, o čemer pričajo *e*-jevski odrazi za stari polglasnik (*den*, *lehko*, *senje*, *se gene*, *meša*), *u*-jevski odraz za samoglasniški *ŷ* (*vuk*, *duge*, *vuna*, *žuna*, *dužna*, *gut*, *sunce*), ⟨*ü*⟩ oz. ⟨*y*⟩ za *u* (*lüč*, *Düh*, *düša*, *krüh*, *vüš*, *drügi*; vendar tudi *Tu*, *lubo*, *vustmi*, *truda*, *Poslušaj*), prehod prednaglasnega *u* v *ü* ali *i* (*vüzhijo*, *lűdem*, *pistiti*, *zgibi*, *pogibi*) ter ohranitev sicer neobstojnega polglasnika (*vtičeki*, *v listeci*). Narečna dvoglasnika *e:ŷ* in *o:u* je poenoglasil in ju označeval z grafemoma ⟨*e*⟩ in ⟨*o*⟩ oz. ⟨*é*⟩ in ⟨*ó*⟩ (vendar tudi *povej* 3. os. ed. sed., *dvej*, *jejla*). Odrazi za nenaglašene *e* in *u* so nedosledni: *oreh*, *lydje*; *viditi*, *pazdiha*, *navičimo*; prav tako nedosledno izpričan je samoglasniški upad: *imel*, *spraviti* : *motka*, *mam*. Zlogotvorni *ŷ* je Dajnko po vzoru osrednjeslovenskega

⁵ Prva slovenska knjiga v gajici so Vrazove *Narodne pesmi ilirske, koje se pevaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske* (1839).

⁶ Zgledi so v nadaljevanju prispevka prečrkovani iz bohoričice oz. dajničice v gajico.

knjižnega jezika pisal z ⟨er⟩ (*pervi, zaperte*), medtem ko ima ta na začetku besede a-jevski odraz (*ardeč, arja*). Odmik od narečja predstavljajo nekatere soglasniške značilnosti: za končni -m je le redko pisan -n (npr. *živim* namesto *živin, pridem, deželakom, vtičom; vzemen*), prav tako Dajnko ni vokaliziral izglasnega -l v deležnikih moškega spola (*dobil, zvedel, htel, pital*), je pa na vokalizacijo v -o oz. -a opozoril v slovnici. Ostale značilnosti soglasnikov, npr. otrditev mehkih *ĺ* (*kral, pelati, nepriatele, v'življenji, zemlo*) in *ŕ* (*pastíra, cesára*), protetični v- (*vustreli, vujpanje, vüsta* 'usta', *vozki, vüš, vüčítí*), asimilacija skupine *šč* v *š* (*hroši* 'hrošči', *lūšimo* 'luščimo', *vošeno* 'voščeno'), je obdržal iz narečja (Rajh 1998: 193–195).

Hoisov glasoslovni sistem je podoben Dajnkovemu. Odras za dolgi cirkumfektirani polglasnik je prav tako e-jevski: *len, den, ves* 'vas'. Grafem ⟨u⟩ zastopa dolgi samoglasniški *ľ* (*dužen* 'dolžan', *kučt* 'tolčt', *dug* 'dolg, sam.', *dugi* 'dolg, prid.') ali nenaglašeni *ľ* (*jabuk*). U-ji so pisno odraženi z ⟨ü⟩: *zasľúži, stúdenec, drúgu, kapünov, fünt, kúpin, súkno, klabűk, drúgim, krűh, drűge, kúpi, plűg, kűpa, grűdi, plačűje, drűgič, tűdi, dűšu* (izjema: *Od jutra*). Z istim grafemom se zapisuje tudi u v nenaglašenem položaju: *vűči, ľűdi, sbűdi, zgűbi, drűgoč*; ta je lahko, kot pri Dajniku, razokrožen v i: *pistin, siši*. Nenaglašeni jat dosledno prehaja v i: *lisa* rod. ed., *drivou, sina* 'sena', *sinou, z'giderovec, grišil, biži*. Evidentiran je samoglasniški upad: *tak* 'tako', *pr* 'pri', *neke* 'nekaj', *sjal, tűd, ž'vino, dnarje, ma*. Samoglasniški *ŕ* je prav tako zapisovan z ⟨er⟩: *derv, bercat, tergat, oberjeno, derv, tert* 'tret', *černo, kermleu, vertat, herbet, černi, verbe, ternek*; enako v nenaglašeni poziciji: *sterniša, perpelanu, tersternjak, žerbicu, štertinjak, oskerbi, perdela* 'pridela', *perpravla, perpravleni, deržini, serca*. V vzglasju je zanj najti tudi a-jevski polglasnik: *ardečo*. Za razliko od Dajnka Hois označuje narečna dvoglasnika *e:ĩ* in *o:ũ* z grafemoma ⟨ei⟩ in ⟨ou⟩: *treit, pri jeizi, pleit, od treh leit, leita, v'leisi, meisenc, dreiva, pri meleih, peisek; prouda* (tudi *proda*), *prusou, sinou, lepou, vous* (tudi *vos*), *bilou, ugounuv* 'ogonov', *drivou, brounastega, blagou, koužicu*. Zanimivo pri Hoisu je o-jevsko ukanje, ki morda izvira iz poznavanja starejših štajerskih (ali na Štajerskem branih) tiskov, kot sta anonimni pesmarici *Andohtlive pejsme na use taille S. Mashe* (1756) in *Peisme k'sveti meshi inu pred predigo* (1784): *dubi, utpelanega, obernjenu, pusejanega, ustane, na tuj duguj, drűgu delu, toto letu, kunopel, kusit, urača, urat, ukapat, ubračat, usipavat, ednuga* (pogosteje *ednoga* oz. *ednega*), *kubilo, k'gurican, zuranu, samu, kuruze, na sevruvo, pu pšenicu, pu otavu, pu len, 2 vuza, gusake*.

Hoisove narečne premene soglasnikov sovpadajo z Dajnkovimi: (1) *ĺ > l*: *detelca, pripelane, odpelane, detelčnega, šimelna, Francelni, izvoleno, v'ľútsko, vole, na dale, pole, ob nedelah; grablat, zemlo, kűplenoj, kermleu, doblene, črevlov, perpravleni, kleple, napravla, popravla*; (2) *ŕ > r*: *mlinaron*; (3) protetični v: *voškega, vűči, vilnjak* 'čebelnjak'; (4) asimilacija *šč* v *š*: *deteliša, sterniša, serdiše*,

pišanec. Prehod *-m > -n* je pri njem izpričan (*k'gurican*, *jin* 'njim', *z'njegovin semenon*, *leitnen*, *na sestrinen*, *s'teletun*, *tan* 'tam', *na mlinsken*, *z'žerbeton*, *z'imenun*, *dnevon*), vendar se tudi tu sporadično kaže Dajnkov vpliv (*pri šratoskem*, *na gmeinskem*). Končni *-l* v deležniku za moški spol je v nenaglašenem zlogu nekajkrat odražen z *-l* kot pri Dajniku (*slúžil*), vendar je njegova vokalizacija v *-a* pogostejša: *je osta*, *je plača*, *je zaslúža*, *je gvera*, *odiša*, *slúža*, *bi si kúpa*. Od Dajnkovega knjižnojezikovnega izročila odstopa pisava palatalnega *ń* (pri Dajniku ⟨ŋ⟩, po 1828 ⟨nj⟩), ki v narečju izkazuje izgubo nosnosti »med samoglasniki in na začetku besede ali pa mehkost(i) v vseh drugih položajih« (Zorko 1998: 91), podobno kot v prleških in nekaterih prekmurskih govorih:⁷ *jemi*, *s košjoj*, *jin* 'njim', *na jenoj* 'njeni', *črešje*, *plevjak*, *jivo* 'njivo', *oberjeno*, *šitvožji*, *polovjakov*, *kuja*; *spodne*, *spodnih*, *na toj gornoj*, *z'gornih*, *svinskega*, *knige*. Tudi tu se pojavljajo izjeme, nastale v težnji po približanju Dajnkovemu načinu pisanja: *njemi*, *polovnjakov*, *konja*. Hoisov jezik se od Dajnkovega razlikuje še v pisanju soglasnikov po izgovoru: *ofsa*, *križuf*, *krumpišof*, *črevluf* (vendar tudi *z'osretkov*, *vkúp*, *krumpišov*); *vos*, *jas*, *pres* 'brez', *skos*, *osretkov*, *otstavi*, *jagnet*, *met* 'med', *ret* 'vred', *nat* 'nad', *pret* 'pred', *rat*, *jet* 'jed', *utpelanu*, *put* 'pod', *polek*.

Oblikoslovje Petra Dajnka in Mihaela Hoisa

Samostalnik

Hois v dajalniku in mestniku ednine moškega ter srednjega spola rabi narečno končnico *-i*, ki jo je v slovnici vzhodnoštajerskega jezika normiral tudi Dajnko (1824: 85):

- dajalnik moškega spola: Hois: *kovači* 'h kovaču', *k'mlini*, *Bogi*; Dajnko: *k sini*, *gospodi Bogi*, *vračiteli*;
- mestnik moškega spola: Hois: *pri jeizi*, *v'koti*, *v'špici*, *k'mlini*, *v'lesi ali gaji*, *pri žilavci*, *v'doliči*, *na žúpjaki*, *na sveti*; Dajnko: *na dvori*, *v'novemi zakoni*, *po ogradi*;
- mestnik srednjega spola: Hois: *per svojem pohištvu*, *v leti*, *pri jaušji*, *na listji*; Dajnko: *na poli*.

Preglas za *c*, *č*, *j*, *š* in *ž* pri Hoisu ni uresničen: *14 grošov*, *križov*, *rojov*, *konjom*; enako pri Dajniku: *od vtičov*, *zapelávavcov*, *z'mislecom*, *kraleŕstvo boshjo*, *odrefŕhenje vafŕho*.

⁷ Prisotno pri t. i. Markih na Dólskem v krajevnih govorih Gornje, Srednje in Dolnje Bistrice (Zver 2023a: 78).

Ženskospolski samostalniki na -ev prevzemajo končnice a-jevske sklanjatve, npr. *na kusitvu inu žetvu, na rešitvu* (izpričano tudi pri Dajniku: *bukva, redkva, cirkva, breskva, molitva* itd.). V tožilniku ednine ženskega spola se nedosledno pojavljata končnici -u (pojav ukanja) in -o: *pravicu, v'goricu, na zemlu, živinu, za vsako sirotu, na ženu, dūšu, za kukurcu, za repu, (dobi) slamu, na kukurčnu slamu, za kukurcu ino detelcu, ceilu haisancu, pu otavu, celu njivu sprašenu, kermleu prasicu; na odajo, v'peto, edno najgo, na njenu njivo, za repu pa praho*. Prva pri Dajniku ni prisotna, zato sklepam, da jo je Hois prevzel iz katerega izmed starejših (štajerskih) tiskov.

V orodniku ednine ženskega spola pri Hoisu nastopa končnica -oj: *s košjoj, s'voringoj 'z vožnjo', z'edno kobiloj* (tudi *z'ednoj kobiloj*), *z' desetinoj, met mūroj, s'posodvoj, z'žerbicoj*. Pri Dajniku v glavnem ni izpričana, niti je v slovnici ne navaja kot pravilne: *z'vodo, ribo, materjo, rečjo*; vendar *predgoj, pod terdinoj, ženoj*. V mestniku množine imajo ženskospolski samostalniki končnico -ah (Hois: *na kračinah, v'grabah*; Dajniko: *rečah, ribah, strehah, boleznah*), ki so jo prevzeli tudi samostalniki moškega in srednjega spola (Hois: *v travnikah, der vah, vendar v'osretkih*; Dajniko: *po svetkih ino večerah, jajcah, letah, v'sercah, po jutrah, pri vratah, vendar travnikih*).

Nekateri samostalniki srednjega spola v imenovalniku ednine pri obeh piscih daljšajo osnovo z -n-: Hois: *semen*; Dajniko: *bremen* (v slovnici ga navaja med samostalniki moškega spola). Samostalnik *ime* ima pri Hoisu v imenovalniku množine obliko *Imeni*, pri Dajniku *imena*. V imenovalniku in tožilniku ednine srednjespolskih samostalnikov je pri Hoisu ponovno prisotno o-jevsko ukanje: *odanu blagu, plačilu, vinu, toto letu, drugu delu, na delu*.

Zinka Zorko (1997: 112) je opozorila, da v vaseh Radgonskega kota srednjespolski samostalniki, ki so del samostalniške zveze, ohranjajo množinsko končnico srednjega spola (-a), njihovi prilastki pa imajo žensko množinsko končnico -e, in sicer Hois: *rastalane derva, doblene derva, gmeinske derva, odan 3 brestuve dreiva, vse opravila*; Dajniko: *lepe ino sladke jabuka, zdrave ino lepe dreva, preminuvse leta, dela Kriftufhove*.

Samostalniški zaimek

Pri Hoisu se pojavljajo naslednji osebni samostalniški zaimki: *jas* 'jaz' (pri Dajniku enako, le v slovnici v poglavju o osebnih zaimkih navaja *ja* (1824: 158)), *njoj* 'njej' (Dajniko: *nej/ji*), *zjoj* 'z njo' (Dajniko: *jo*), *jin* 'njim' (Dajniko: *jim*), *je* 'jih' (*potel je je gvera*; Dajniko: *jeljè*), *jemi* 'njemu' (Dajniko: *jemì*). Orodniška končnica ženskega zaimka 'z njo' je v narečju enaka samostalniški (in pridevniški), prim. npr. *zjoj* in *z ednoj kobiloj*. Zaimek *jemi* izkazuje značilen

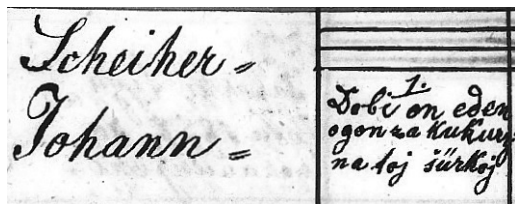
vzhodnoslovenski prehod dajalniške končnice *-u* v *-i* in izgubo nosnega elementa, ki pa pri Dajniku ni uresničena. Zaimek je 'jih' je starejšega izvora, vendar je na severovzhodu še ohranjen.

Vprašalni in oziralni zaimek sta izenačena: Hois: *kaj ga je bilou* 'kar'; *Za tote dneve kaj je pred leton odiša*; Dajnko (1824: 24): *kajti iz nje sem zvedel, kaj sem že davno od Tebe ino Tvojih staršov znati htel; kaj pa vi na to rečete?* (Dajnko 1824: 162).

Pridevnik

Večina pridevnikov moškega spola (im. ed.) ima pri Hoisu določno obliko, npr. *stari dug, kratki pa dugi, napipani len, l. šūrki ogon*, zaslediti pa je tudi nedoločno obliko za nedoločnim členom: *eden kratek šūrki ogon*. Dajnko v slovnici (1824: 113–114) loči določne in nedoločne oblike pridevnikov, vendar v zgledih, ki jih navaja, večinoma prevladujejo nedoločne: *brezskerbni, dopadlivi, okrugli, predragi, zvoleni, zobrisani, tenki, čüdežni* itd. Sklanjatev pridevnikov je pri obeh avtorjih mehka tako za trdimi kot mehkimi soglasniki, kar je razlikovalno glede na prekmursko narečje: Hois: *lenū ubrihlanega, koroškega, voskega, šūrkega, gmeinskega, zimskega, mladega, starega, s hrastuvega, od dedonskega, na pašnen*; Dajnko: *všega-mogozhnega, sgüblenega, k'vezhnem, k'velikemi haski*; prim. njegovo normo *-i -ega -emi -ega -emi -im* (Dajnko 1824: 136).

Pridevniki ženskega spola imajo v mestniku ednine pri Hoisu narečno končnico *-oj*: *na pšeničnoj, v'novoj zemli, na toj dugo, na žmaučovoj, na toj gornoj, na toj šūrkoj, na toj kúplenoj, sevrvoj, pri Skubečovoj, na materno, domanjo, per šubečovoj, na soldačkoj košti*, vendar *na vinski voringi*. Dajnko v slovnici (1824: 137) predlaga končnico *-i (lepi)*, ki je evidentirana tudi v drugih njegovih delih, npr. *v' edni vyri*.

Slika 4: Končnica *-oj* v pridevniku ženskega spola (na toj šūrkoj) (Gormerkanska kniga, [Tagelöhner 1851–1860]: 9).

Pridevniški zaimek

Hois rabi narečno reduplicirano obliko kazalnega zaimka *toti*: *tote tri taberhe, toto letu, Totih 6 taberhov*, vendar tudi nezaznamovano obliko: *taberhi tega leta, Tega starega vina*. V istem pomenu (za bližnje stvari) je rabljen tudi zaimek *ovi*: *ove taberhe*. V imenovalniku dvojine moškega kazalnega zaimka *ta* je izpričana narečna končnica *-iva* (*tiva*), ki pa v sledečem pridevniku ni potrjena: *Tiva 3l. velka Hlapca*. Izpričani so tudi ženskospolski kazalni zaimki: *imeni tih peršon* (rod. mn.), *na tuj šūrkoj* (mest. ed.).

Tudi Dajnko ima *toti*: *tota teshava, toto frezho, toto nefkonzhano dobroto, v'totem shivlenji*, medtem ko v slovnici (Dajnko 1824: 165) navaja štiri oblike kazalnih zaimkov: *ti ta to; tisti -a -o; toti -a -o; ov ova ovo*. Oblika za kazalni zaimek v imenovalniku dvojine moškega spola je *tota* (*K' čemi ta tota dobra?*).

Poljubnostni zaimek je pri Hoisu sestavljen iz zaimka in členice *šte*: *vsevele kakušte novu delu* 'kakršno koli'; pri Dajniku se pojavlja zgolj členica *-koli*: *kdekoli, kaj koli, kda koli*. Za zaimka *koliko* in *toliko* ter njune izpeljanke je značilen samoglasniški upad (Hois: *nekelko gosi*), Dajnko pa se je odločil za poknjiženi zapis: *keliko, teliko* – izjemoma: *Kelko penez má?, telki*.

Števniki

Glavni števniki *en* ima pri obeh avtorjih posamostaljeno obliko: Hois: *eden travnik*; Dajnko: *eden las*; »*eden, edna, edno* oder auch *en, ena, eno*« (Dajnko 1824: 148–9). Pri Hoisu ima lahko v rodilniku mehko (*ednega vorara*) ali trdo končnico (*ednoga* – po vplivu prekmurskega narečja), medtem ko Dajnko navaja zgolj mehko: *ednega ploda, v' ednemi šolni*. Sklanjatev sestavljenih glavnih števnikov pri Hoisu ni izpričana, medtem ko jo Dajnko omenja: *s' pet ino dvajstimi delavci*. Pri Hoisu pred vrstilnimi števnikmi običajno stoji določni člen, v narečje prevzet iz nemščine: *Ti prvi hlapec, Ti drūgi hlapec, Ti šesti mali hlapec, Ta perva mala dekla*. (Narečni) vrstilni števnik pri Dajniku so npr.: *pervi -a -o, drūgi -a -o, tretji -a -o, šterti -a -o* ali *četerti -a -o, ednajsti -a -o, štirinajsti -a -o, stotni -a -o, jezerni -a -o*.

Glagol

V slovnici je Dajnko omenil nekatere značilne vzhodnoslovenske glagolske pripone za nedovršnost, npr. *-ava-* in *-üva-* (*odavam, sasávanje, premišlavaj, Napelavam, pogledavati; napihüvati, darüvati, osnanüvali*), *-nu/-ni-* (*vzdignul,*

dopadnulo, padnuli; kradniti, dofegniti, prifegnil, padnil); Hois: *pelcava, usipavat, restalava*. Pri Hoisu se večinoma pojavljajo oblike za 1. osebo ednine, ki izkazujejo narečni prehod končnega *-m* v *-n* (*ostanen, zaračunan/-in, plačan, odan* 'prodam', *neven, kúpin, dan, dobin, prinesen, san, pistin, slovin, pojden, bon*), Dajnko pa je za vse tri skupine glagolov (*-am, -em, -im*), ki jih omenja v slovnici (1824: 167), uporabljal končaj *-m*. Hois rabi tudi narečno glagolsko osebito *-ma* za 1. osebo dvojine (*spravima*), vendar se, verjetno po vzoru Dajnka, ki rabi izključno *-va* (*bivava, sva, bodva, se zanéseva, grizeva, pojdeva*; pomožni glagol *biti* v prih. je *ma*), pogosteje pojavlja slednja: *zaračuniva, bujeva, restalava*.

Prislov

Dajnko in Hois uporabljata predvsem narečne oblike prislovov; pri Hoisu so: 1) prostorski: *vkrej* 'stran', *inan* 'drugam'; 2) časovni: *potel* 'potlej', *tečas, opervič* 'prvič', *dergoč* 'drugič, ponovno'; 3) lastnostni: *pojdoč* 'grede, spotoma', *ovači* 'sicer, drugače', *ret* 'vred' (*s'voringoj ret*). Prisotne so tudi časovne prislovne zveze, npr. *na večar, od jutra do mraka*, in prostorske prislovne zveze, npr. *is rotaruve njive, k'mlini, v'novoj semli, s'spitza*.

Nepregibne besedne vrste

Dajnko (1824: 256–62) je predloge v slovnici razdelil glede na njihovo vezavo s skloni. Z roditeljskim se vežejo *blizo, bliže, naj bliže, brez, do, iz, mesto, namesto, mimo, nazoči, od, okoli, polek, prek, sred, s', z', za, zavolo, zraven, zvün, zverh, verh, više, kre*; z dajalnikom se vežeta *k'* in *proti*; s tožilnikom se vežejo *krez, med, na, nad, po, ob, pod, pred, skoz, za, v', vu*; z mestnikom se vežejo *na, ob, po, pri, v', vu*; z orodnikom se vežejo *med, nad, pod, s', z', za, ze*.

Hois namesto predloga *iz* uporablja v prostorskem pomenu *s'* [z]: *s'giderovetz, s'osretkov, s'seibe* itd. Za predlog *skozi*, ki se veže s tožilnikom, sta značilna ukanje in redukcija izglasnega *i-*: *skus zimu*; tudi *skos: skos reberijo*. Pojavlja se za vzhodnoslovenski pa tudi kajkavski prostor značilen zapis predloga *brez: pres voringe*. Namesto predloga *o* v pomenu izražanja vsebine predmeta nastopa predlog *od* v roditeljski vezavi, kar je prav tako značilnost vzhodnoslovenskega prostora: *štenje od rojov* 'čtivo o rojih', *Gormerkanje od Presberskih Goric*.

Dajnko (1824: 263–264) deli veznike na vezalne (*i, no, ino, pa, tüdi, ne – ne, neti – neti, keliko – teliko, ne samo – še tüdi, več – več, kak – tak, kde – tam, kda – te*), ločne (*bi – pa, ne – temoč, da ravno – le*), pogojne (*dabi – bi, či – tak, bile – bi*), želelne (*bar bi – bi, o, dabi – te bi*), protivne (*ali – ali, ali – alipa*),

dopustne (*da – tak, da – zato*), vzročne (*da, zakaj da, zato da*), sklepalne (*zato, za tega volo*), primerjalne (*kak, kakti, liki*) in »Ordnnende«, med katerimi našteva tudi prislove: *pervič, drügič, te, na to, po tem, za tem, polek tega, zraven tega, verh tega, više tega, zadnič*.

Za izražanje prirednih razmerij med stavki ali deli besednih zvez Dajnko z zgledi priporoča *ino* (*Gledali ste ino ne vidli; Hrast, jesenovec ino brezje je vsehnulo*), Hois pa ga večkrat nadomesti s pogovornim *pa*: *3. pare pletenine 3. pare črevljev pa furtuh; 6 parov rec pa 6 parov pišanec; 1 najgu tikvi pa slame, za zelje pa prusou, Perst pa gnoj*. Veznik *no* rabi Dajnko zgolj v pesmih ali ugankah: *Se zrela zbira no odáva; Vgoni, kak se stvar veli, Gobec vüha no oči*. Funkcijo veznika 'in' pri Hoisu opravljajo še tri različice: *ino, inu* in *no*, ki ga srečamo samo v *Pesmi od Kmestva ali od Kmeta*: *za kukurcu ino proso, za slepu ino plantavo kubilü; potel pa sta šla na kusitvu inu žetvu; Za kola no plüg*. Veznik 'temveč' je pri obeh avtorjih pisno realiziran kot *temoč*.

Hois ima poudarjalni členek *že*: *že več let*, v *Pesmi od Kmestva ali od Kmeta* še *posebno, prav, le*. Dajnko nekatere členke omenja v poglavju o medmetih, nekatere pri prislovih.

Skladnja Petra Dajnka in Mihaela Hoisa

Skladenjske značilnosti vzhodnoštajerskega knjižnega jezika sta predstavila Jesenšek (1998) in Zorko (1998a: 119–126), zato se osredinjam le na posebnosti Hoisove skladnje in preverjam, ali se pojavljajo tudi pri Dajniku.

Pri Hoisu izstopa vezava namenilnika z roditeljsko sklanjatvijo: *berzat sina, derv sekat, gnuja nakapat, jabuk kučt, jahrega ječmena žet, krumpišov kopat, kukurce pa krumpišov sadit, lenü pipat, otave grablat, slame rezat, Odan medü, Odan voska, Dobin voska*. Iz Dajnkove slovnice (1824: 281) je razvidno, da je priporočal tako rabo: *Idi delavcov zvat. Ja jezdim sejma küpivat. Hodmo ograda gledat*. »Pravilo je nenavadno in se v vzhodnoštajerskih besedilih ni uporabljalo; pisci so se dosledno držali Dajnkovega pripisa, da je pogosto v takih stavkih namesto genitiva tudi akuzativ, in sicer v vseh primerih in ne le, če gre za glagole *dam, denem, nese* [...], kot je priporočal Dajnko: *Ja dam dryžinu brat. Dekla dene vodo segrevat. Mi nesemo proso phat*.« (Jesenšek 2015: 118) Vezava namenilnika s predmetom v roditeljski je vidna tudi v drugih Dajnkovih delih (npr. *idi naloshene pokore molit*), in zdi se, da mu je Hois v tem zvesto sledil.

Značilno je kopičenje določil pred samostalniškim jedrom; pri Dajniku npr.: *velika taka svetliva ino vkanliva omara; dosta jezero drygih dobrih lydi; pet ali šest dobrih verlih otrokov*; pri Hoisu npr.: *edno staro štulasto kravo; eden kratek šúrki ogon; poldrúgo letu starega bika; Odan 1 fuksa 2 leti star pa slepi*.

Posebna pri Hoisu je raba končnice za živost namesto za neživost, ki je pri Dajniku nisem zasledila: *kūpin ednega roja, dobiva dva ednega roja, Tega starega vina odan, Potel kūpin v leti 1858 pa ednega Roja*.

Svojino pri Hoisu večinoma izražajo svojilni pridevniki (*šubečovoj, sevruvoj, Skubečovoj, žmaučovoj*), prisoten pa je tudi svojilni rodilnik: *na dvema njivuma sevruvoj inu njenega brata*. Dajnko (1824: 275) priporoča svojilni rodilnik le, ko je samostalnik, ki označuje pripadnost, natančneje določen s prilastkom, ki ni pretvorljiv v svojilno-pridevniško obliko: *Kolárovo delo je iz jesenovega, brezovega ino brestovega lesa; Čerin mož je v' sestrinemi hrami proti Starega človeka moč je slaba; Krala Salamona cirkva je bila lepa; Mudrega moža živlenje se nam dopadne*.

Naklonske zveze, ki pomenijo nujnost, se pojavljajo pri obeh avtorjih; pri Dajniku: *kaj je včiniti, imamo skerbni biti, vbujti ga je treba, Ti imašh nedelo fvetiti, Ti ne imašh kradniti*; pri Hoisu: *ma delati kmet; se vkrej računiti more*.

Hois je uporabljal tudi trpno izražanje z oblikami na -n (*so na njegovo skerb dani bili*). Dajnko je v slovnici (1824: 176–182) navajal oblike nedovršnega in dovršnega trpnika glede na glagolski čas, opozoril pa je tudi na trpnik s se. V njegovih delih se pojavljajo tako trpnik na -n/-t kot tudi trpne zveze s se – slednje so mu bile bližje (Šek 2004: 679): *Čém, očisti se; tvoji grehi se ti odpüstijo; vbogim se Evangelje oznanjuje; gobavi so očišeni; Križan naj bode; bodi pozdravljen; ne bi zveličan postal*; evidentirani pa so tudi primeri z izraženim vršilcem dejanja: *naj se vkraj verže, ino od lūdi poklači*; in trpniške zveze z nedoločnikom: *bole tebi je z' ednim okom v' življenje stopiti, kak pà dvě oki imajoč v' ognjêni pekel veržen biti; to bi se znalo drago odati ino sirotam razdávati*.

Besedni in stavčni red sta pri obeh avtorjih prevzeta iz živega govora. Polnopomenski glagol je lahko na začetku: *Dobi on vorara; Dobi on eden travnik v'špici; Dobi ona eden ogon; Dobi on urača na en dopoldnek; Odan 15. Septembra 1853. treh mladih rojov met*. (Hois); ali na koncu povedi: *Či pa je šla vüro dolvtergala ino jo materi prinesla; Dež mo skoro dobili; Vaša mati so dobri bili; Naš gospod so zdravi domo prišli* (Dajnko); *Tak je ovači več kvara kak haska samu da koši inu vilnjak ali čelinjak ostanejo, 1850. ovo pa vse ropari odnesejo inu zekolejo* (Hois); *Dve leti to je do 1853.ga inan potel pa mi v' šetvu s'červivi ino ga ropari bujejo* (Hois); *Prinesen naše roje keru so pri Antoni Schižki že več let na njegovo skerb dani bili* (Hois); *Tote tri taberhe jas njemi šenkan* (Hois).

Ugotovitve

Jezikovna ravnina	Značilnost	Peter Dajnko	Mihael Hois	(Ne)skladnost
Črkopis	Dajnčica	⟨c⟩	⟨c⟩, ⟨z⟩, ⟨tz⟩	Delno
		⟨ч⟩	⟨ч⟩, od 1856 ⟨č⟩, ⟨tš⟩	✓
		⟨s⟩	⟨s⟩	✓
		⟨ṣ⟩	⟨ṣ⟩, od 1856 ⟨š⟩	✓
		⟨s⟩, ⟨z⟩	⟨s⟩, od 1856 ⟨z⟩	Delno
		⟨x⟩	⟨ṣ⟩, ⟨sh⟩, od 1856 ⟨ž⟩, ⟨š⟩	✗
		⟨η⟩, od 1828 ⟨nj⟩	⟨j⟩, ⟨nj⟩	Delno
		⟨er⟩	⟨er⟩	✓
		⟨ü⟩, ⟨ü̇⟩, ⟨y⟩, od 1828 ⟨u⟩	⟨ü̇⟩	Delno
Glasoslovje	Psl. polglasnik	Grafem <i>e</i>	Grafem <i>e</i>	✓
	Dolgi samoglasniški <i>ŭ</i>	Grafem <i>u</i>	Grafem <i>u</i>	✓
	Cfl. <i>u</i> , po mlajšem nagl. umiku naglašeni <i>u</i> , <i>u</i> v prevzetih besedah	Grafem <i>ü</i>	Grafem <i>ü</i>	✓
	Prednaglasni <i>u</i>	Prehod v <i>ü</i> ali <i>i</i>	Prehod v <i>ü</i> ali <i>i</i>	✓
	Neobstojni polglasnik	Ohranjen	Ohranjen	✓
	Narečna dvoglasnika	Poenoglašena	⟨ei⟩ in ⟨ou⟩	✗
	Nenaglašeni <i>e</i>	Nedosledno (<i>e</i> ali <i>i</i>)	Prehod v <i>i</i>	Delno
	Samoglasniški upad	Nedosleden	Dosleden	Delno
	Zlogotvorni <i>r</i>	⟨er⟩, na začetku ⟨ar⟩	⟨er⟩, na začetku ⟨ar⟩	✓
	Končni <i>-m</i>	<i>M</i> , izjemoma <i>n</i>	<i>N</i> , izjemoma <i>m</i>	✗
	Izglasni <i>-l</i> v deležnikih moškega spola	Grafem <i>-l</i>	Grafem <i>-l</i> , vendar tudi vokalizacija v <i>-a</i>	Delno
	Mehki <i>l'</i>	Otrditev	Otrditev	✓
	Mehki <i>r'</i>	Otrditev	Otrditev	✓
	Protetični <i>v-</i>	Izpričan	Izpričan	✓
	Asimilacija <i>šč</i> v <i>š</i>	Izpričana	Izpričana	✓

Jezikovna ravnina	Značilnost	Peter Dajnko	Mihael Hois	(Ne)skladnost
Oblikoslovje	Končnica <i>-i</i> v Ded in Med m. in s. sp.	Izpričana	Izpričana	✓
	Preglas za <i>c, č, j, š, ž</i>	Ni uresničen	Ni uresničen	✓
	Ž. sam. na <i>-ev</i> prevzemajo končnice <i>a</i> -jevske sklanjatve	Izpričano	Izpričano	✓
	Ted ž. sp.	Končnica <i>-o</i>	Končnici <i>-u</i> in <i>-o</i>	Delno
	Oed ž. sp.	Končnica <i>-o</i> , izjemoma <i>-oj</i>	Končnica <i>-oj</i>	Delno
	Končnica <i>-ah</i> v Mmn ž., m. in s. sp.	Izpričana	Izpričana	✓
	<i>O</i> -jevsko <i>u</i> -kanje	Ni izpričano	Izpričano	×
	Množinska končnica sam. s. sp. je <i>-a</i> , končnica njihovih prilastkov je <i>-e</i>	Izpričano	Izpričano	✓
	Samostalniški zaimki	<i>ja/jas, ŋej/ji, ŋo, ŋim, ŋel/jè, ŋemi</i> ; vpr. in ozir. zaim. sta izenačena	<i>jas, njoj, zjoj, jin, je, jemi</i> ; vpr. in ozir. zaim. sta izenačena	Delno
	Oblike pridevnikov	Večinoma določne	Večinoma določne	✓
	Sklanjatev pridevnikov	Mehka	Mehka	✓
	Končnica prid. ž. sp. v mest. ed.	<i>-i</i>	<i>-oj</i> , izjemoma <i>-i</i>	×
	Oblika kazalnega zaimka <i>ta</i>	<i>Toti -a -o</i> , v slovnici tudi <i>ti ta to</i>	<i>Toti -a -o</i> , izjemoma <i>ti (tega)</i>	✓
	Oblika za kaz. zaim. v im. dv.	<i>Tota</i>	<i>Tiva</i>	×
	Členica kot sestavni del poljubnostnega zaim.	<i>-koli</i>	<i>-šte</i>	×
	Glagolske pripone <i>-ava-</i> , <i>-üva-</i> , <i>-nu-</i> , <i>-ni-</i>	Izpričane	Evidentirana le <i>-ava-</i>	✓
	Glag. osebito za 1. os. dv.	<i>-va</i>	<i>-ma</i> , vendar pogosteje <i>-va</i>	Delno

Jezikovna ravnina	Značilnost	Peter Dajnko	Mihael Hois	(Ne)skladnost
Skladnja	Vezava namenilnika z rod. sklanjatvijo	Izpričana in priporočana v slovnici	Izpričana	✓
	Kopičenje določil pred samostalniškim jedrom	Izpričano	Izpričano	✓
	Raba končnice za živost namesto za neživost	Ni bila evidentirana	Izpričana	✗
	Izražanje svojine	S svojilnim pridevnikom in svojilnim rodilnikom	S svojilnim pridevnikom in svojilnim rodilnikom	✓
	Naklonske zveze, ki izražajo nujnost	Prisotne	Prisotne	✓
	Trpne konstrukcije	Prisotne	Prisotne	✓
	Besedni in stavčni red	Narečen	Narečen	✓

Zaključek

Zapisi v Hoisovem rokopisnem zvezku so funkcijskozvrstno splošno sporazumevalni, umetnostni jezik je le v *Pesmi od Kmestva ali od Kmeta*. Jezikovno se je naslonil na Dajnka, tudi črkopisno mu je sledil, izjema so le grafemi ⟨x⟩ za ž, ⟨ŋ⟩ za ř in ⟨y⟩ za ü. Hoisovo glasoslovje odstopa od Dajnkovega le v zapisu narečnih dvoglasnikov, končnega -m, delno tudi izglasnega -l v deležnikih moškega spola. Oblikoslovje se razlikuje v rabi o-jevskega ukanja, zapisu samostalniške končnice -oj (Dajnko jo rabi zgolj izjemoma), pridevniške končnice -oj, obliki zaimka *tiva* (im. dv.) in členici -šte/-koli. Tudi v skladnji sta si avtorja precej enotna; posebna pri Hoisu je zgolj raba končnice za živost namesto za neživost, česar pri Dajniku nisem zasledila.

Iz analize jezika izhaja, da je bil Hois posnemovalec Dajnkovega jezika, le da je v *Gormerkanski knigi* zapisal več narečnih prvin. Domnevi, da je bral Dajnkova dela in da je bil Dajnko njegov (prvi) učitelj, sta verjetni. Hoisova *Gormerkanska kniga* je rokopisni zvezek, ki dokazuje, da je Dajnkovo prizadevanje za vzhodnoštajerski knjižni jezik obrodilo sadove tudi v zasebni pisni rabi.

Literatura

Matija AHACEL, 1833: Kmetihki štan. *Pefme po Korofhkim ino ,Shtajarskim znane. Eno-
koljko popravlene ino na novo sloshene. I. del. Pofvetne pefme. V' Zelovzi: natifnjene ino
naprodaj per Janesu Leonu.*

Ivan ANDOLJŠEK, 1978: *Naš začetni bralni pouk in učbeniki zanj.* Ljubljana: DZS.

Peter DAJNKO, 1824: *Lehrbuch der Windischen Sprache: ein Versuch zur gründlichen Erler-
nung derselben für Deutsche, zur vollkommeneren Kenntniss für Slowenen.* Grätz: gedruckt
und verlegt bey Johann Andreas Kienreich.

Peter DAJNKO, 1824a: *Abecedna knjižica na hitro ino lahko podvüčenje Slovenskega branja.*
V' Radgoni: pri Alojzji Wajcingeri, knjigari

Peter DAJNKO, 1831, ²1883: *Abecedna knjižica za deželne šole vu cesarsko kralovskih derža-
vah.* V' Gradci: v' založbi vsih teržkih knigárov, ino natisnjena s' Kienrajhovimi pismencami.

Nina DITMAJER, 2019: *Sprejemanje vzhodnoštajerske knjižnojezikovne norme v rokopisnih
pridigah Jožefa Muršca.* Doktorska disertacija. Maribor: Filozofska fakulteta.

Andrej GUTMAN, 1838: *Novi vedesh sa fméh ino zhafrátenje Šlovenzom.* V Gradzi: natis-
nili A. Lejkamovi nasledniki.

Marko JESENŠEK, 1998: Nekatere oblikoslovno-skladenjske značilnosti vzhodnoštajerskega
knjižnega jezika 19. stoletja. *Dajnkov zbornik.* (Zora 3). Ur. Marko Jesenšek in Bernard Rajh.
Maribor: Slavistično društvo. 93–110.

Marko JESENŠEK, 2015: *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika.* (Zora 110). Ma-
ribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
Mednarodna knjižna zbirka.

France KIDRIČ, 2013: Dajnko, Peter, častni kanonik (1787–1873). *Slovenski biografski lek-
sikon*, zv. 1. Ur. Izidor Cankar et al. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka. Dostopno na
<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi168756/>.

Mirko KRIŽMAN, 1997: *Jezikovna razmerja. Jezik pragmatike in estetike v obmejnih pre-
delih ob Muri.* (Piramida 5). Maribor: Slavistično društvo.

Mirko KRIŽMAN, 2005: Interference prekmurskega in slovenskogoriškega narečja v sa-
mosvojem pesniškem izrazu Andreja Gutmana iz prve polovice 19. stoletja. *Prekmurska
narečna slovstvena ustvarjalnost.* Ur. Jože Vugrinec. Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fun-
dacija. 239–249.

Mirko KRIŽMAN, 2007: Značilno besedje Radgonskega kota. *Besedje slovenskega jezika.*
(Zora 50). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo.

Anton LAH, 1835: *Leseni križec, ali pomoč v' potrebi. Lépa povést za otroke, otróčje prijátele
ino tudi za druge dorášene ludi.* V' Rádgoni: v' Alojz Wajcinger'ovem knigiši

Jelka PŠAJD, 2023: Kaj vemo o avtorju Gormerkanske knige. *Gormerkanska kniga (1842–
1882). Ein bäuerliches Wirtschaftsbuch aus Laafeld/Potrna / Kmečka gospodarska knjiga iz
Potrne.* Ur. Karin Almasy in Susanne Weitlaner. Bad Radkersburg: Kulturno društvo Člen
7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša. 20–63.

Bernard RAJH, 1998: Peter Dajnko kot predstavnik vzhodnoštajerskega razsvetljenstva. *Dajnkov zbornik*. (Zora 3). Ur. Marko Jesenšek, Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo.

Bernard RAJH (ur.), 1998: *Dajnkovo berilo*. (Zora 4). Maribor: Slavistično društvo.

Vid RIŽNER, 1831: *Katolška mešna knjižica z' drugimi molitvami skoz den ino k' spovedi*. V' Radgoni: pri Alojzi Wajcingeri knigari.

Polonca ŠEK, 2004: Trpni sedanjik za izražanje brezčasnih dejanj. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 75/40, 669–681.

Anton ŠERF, 1832: *Pad no zdig človeka, ali zagrešenje no odgrešenje človečjega naroda, v' sedmih postnih predgah k' obydenji grešnika na pokoro*. V' Radgoni: v' Alojz Wajcinger'ovem knjiži.

Anton ŠERF, 1835: *Predge na vse Nedele no Svetke celega keršanjско-katolškega cirkvenega leta*. V' Gradci: natisnjene no založene pri J. A. Kienreihi

Anton ŠERF, 1839: *Cvetenjak ali rožnjek cveteči mladosti vsajen. Perva gredica*. V' Radgoni: v' Alojz Wajcingerovem knjiži.

Zinka ZORKO, 1997: Morfološke značilnosti vzhodnokoroških, štajerskih in panonskih narečij v primerjavi s slovenskim knjižnim jezikom. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 10, 107–122.

Zinka ZORKO, 1998: *Haloško narečje in druge dialektološke študije*. Maribor: Slavistično društvo. Zora, 6.

Zinka ZORKO, 1998a: Oblikoslovna in skladenjska analiza Dajnkovega dela Kmet Izidor s svojimi otroki ino lydmi. *Dajnkov zbornik*. (Zora 3). Ur. Marko Jesenšek, Bernard Rajh. Maribor: Slavistično društvo. 111–128.

Zinka ZORKO, 2013: Glasoslovje v govorih štajerskih Slovencev v Avstriji. *Studia Slavica Savariensia* 1–2, 498–506.

Nina ZVER, 2023: Jezik pisca Gormerkanske knige. *Gormerkanska kniga (1842–1882. Ein bäuerliches Wirtschaftsbuch aus Laafeld/Potrna / Kmečka gospodarska knjiga iz Potrne*. Ur. Karin Almasy in Susanne Weitlaner. Bad Radkersburg: Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko – Pavlova hiša.. 94–135.

Nina ZVER, 2023a: Govor treh Bistric v Prekmurju. *Slavia Centralis* 16/2, 66–90.

Zusammenfassung

DER EINFLUSS DAJNKOS LITERARISCHER SPRACHTRADITION AUF DIE SPRACHE VON MIHAEL HOIS

Die *Gormerkanska kniga* ist eine Neuentdeckung für die slowenisch-österreichische Regionalgeschichte und ein schriftliches Zeugnis dafür, dass in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts die slowenische Sprache und das slowenische Nationalbewusstsein in der Radkersburger Ecke noch sehr lebendig waren. Es handelt sich um ein handschriftliches Notizbuch für die Verwaltung der Arbeit und des Haushalts auf dem Bauernhof; es enthält Angaben zur Bezahlung von Lohnarbeitern und Mägden sowie zu den Einkünften von den Grundstücken, dessen Besitzer der Bauer Mihael Hois aus Potrna (Laafeld) war. Die *Gormerkanska kniga* wurde von 1842 bis zu seinem Tod von Hois, sodann zwischen 1875 und 1882 von seiner Tochter

Maria verfasst. An den Notizen von Hois lässt sich nachvollziehen, dass er in slowenischer Sprache sehr belesen und gebildet war und dass er sich mit der slowenischen Literatur gut auskannte. Er war Abonnent des Hermagoras-Verlags, dazu muss er auch Ahacels Gedichte *Pesme po Koroškim ino Štajarskim znane* gekannt haben, da er die ersten Seiten von der *Gormerkanska kniga* mit der Adaption seines Gedichtes *Kmetiški stan* bereicherte.

Die Sprache von Mihael Hois ist eine pannonische Version des Slowenischen, in der die Merkmale der heutigen Dialekte in den Regionen Prekmurje, Slovenske Gorice und Prlekija miteinander verflochten sind. Ich verwende dafür den Begriff interdialektale Mundart von Prekmurje und Slovenske Gorice, mit dem Zinka Zorko die Sprache von Žetinci (Sicheldorf), einem Nachbarsort von Potrna (Laafeld) definierte. Die Vokale stimmen mit dem Prekmurje-Dialekt überein, während die Konsonantenwechsel und Morphologie eher dem Dialekt von Slovenske Gorice ähneln. Im Beitrag wird die These vertreten, dass Hois' schriftlicher Sprachgebrauch von Peter Dajnko, dem Kaplan im österreichischen Radkersburg zwischen 1816 und 1831 beeinflusst wurde. Der überzeugendste Beweis dafür ist die Entscheidung für die Dajnčica-Schrift, die Hois bis 1857, also noch 20 Jahre nach ihrer offiziellen Abschaffung verwendete. Parallelen zu Dajnkos oststeirischer Landesvariante der slowenischen Schriftsprache sind auch auf der phonetischen, morphologischen, syntaktischen und lexikalischen Ebene erkennbar.